

Európska únia
Európsky sociálny fond

Moderné vzdelávanie pre vedomostnú spoločnosť / Projekt je spolufinancovaný zo zdrojov EÚ

Mária Olšovská

Niektoré základné informácie k prevencii sociálno-patologických javov 2. časť

2014

Publikácia bola vydaná a financovaná z prostriedkov ESF
v rámci národného projektu Profesijný a kariérový rast
pedagogických zamestnancov.
ITMS kód projektu 26120130002
ITMS kód projektu 26140230002

**Niektoré základné informácie k prevencii
sociálno-patologických javov
2. časť**

Mária OLŠAVSKÁ

Bratislava 2014

Názov: Niektoré základné informácie k prevencii sociálno-patologických javov
2. časť

Autor: Mgr. Mária Olšavská

Recenzenti: PhDr. Jarmila Verbovská
PhDr. Anna Mrúzová

Vydavateľ: Metodicko-pedagogické centrum v Bratislave

Jazyková úprava: Mgr. Daniela Bordášová

Grafická úprava: Ing. Monika Chovancová

Vydanie: 1.

Rok vydania: 2014

Počet strán: 38

ISBN 978-80-8052-685-6

OBSAH

Úvod	5
1/ Syndróm CAN	6
1.1 Základné formy týrania	7
1.2 Príčiny vzniku syndrómu CAN	11
1.3 Prevencia týrania, zanedbávania a sexuálneho násilia páchaného na deťoch	13
2/ Obchodovanie s ľuďmi	15
2.1 Mechanizmy obchodovania s ľuďmi	17
2.2 Prevencia obchodovania s ľuďmi	20
3/ Nelátkové závislosti	22
3.1 Závislosť od internetu	24
3.1.1 Prevencia	26
3.2 Patologické hráčstvo	27
Zoznam bibliografických odkazov	32
Príloha	34

Úvod

V prvej časti učebného zdroja sme zdôvodnili výber sociálno-patologických javov, na ktoré sme sa zamerali. Okrem teoretických informácií vo vzťahu k prevencii a sociálnej patológii sme sa venovali agresii, šikanovaniu a záškolskému.

Druhá časť učebného zdroja je orientovaná na syndróm CAN, obchodovanie s ľuďmi a nelátkové závislosti. Vychádzajúc z vlastných skúseností sa učitelia s týmito javmi stretávajú a nie sú pripravení na ich prevenciu a riešenie. Text druhej časti má podobnú koncepciu ako prvá časť. Okrem vymedzenia vyššie uvedených sociálno-patologických javov opisujeme aj príčiny, prejavy a možnosti preventívneho pôsobenia. Poskytujeme aj kontaktné adresy, odkazy na literatúru a internetové stránky, ktoré môžu svojím obsahom aktualizovať a rozšíriť poznatky účastníkov vzdelávania a následne ich použiť vo svojej informačnej, osvetovej a preventívnej práci.

1/ Syndróm CAN

Podľa Kovaříka (2003) je týranie, zneužívanie a zanedbávanie dieťaťa staré ako ľudstvo samo, no až v päťdesiatych rokoch dvadsiateho storočia sa lekári začali cielene zaoberať touto problematikou a nazvali ju *neúrazovými poraneniami*. V roku 1962 opísal Kempe tzv. *syndróm bitého dieťaťa* (battered child syndrom). Definícií týrania, zneužívania a zanedbávania existuje veľké množstvo. Dá sa povedať, že sa líšia len z hľadiska druhu nazerania na danú problematiku. Pre potreby tohto zdroja uvádzame aspoň jednu.

Syndróm týraného, zneužívaného a zanedbávaného dieťaťa, v anglosaskej literatúre všeobecne označovaný ako *Child Abuse and Neglect* (CAN) a odtiaľ prevzatý aj do našej terminológie, je súbor nepriaznivých príznakov v najrôznejších oblastiach stavu a vývinu dieťaťa a jeho postavenia v spoločnosti, predovšetkým v rodine. Symptómy sú výsledkom prevažne úmyselného ubližovania dieťaťu spôsobeného najčastejšie jeho najbližšími vychovávateľmi alebo rodičmi. Ich najvyhranenejšou podobou je úplné zahubenie dieťaťa. Ide o syndróm so značne rôznorodými javmi, s rôznymi príčinami, mechanizmami, charakterom, závažnosťou a dopadom na život dieťaťa a jeho najbližšie aj vzdialenejšie prostredie (Dunovský, Dytrych, Matějček, 1995).

Zneužívanie môže mať mnoho foriem a vyplýva z neho nespočetne veľa dôsledkov. Prejavujú sa rôzne od miernej zanedbanosti, keď rodič či tútor ignoruje niektorú z potrieb detí cez verbálne zneužívanie až po vážnejšie fyzické, mentálne a emocionálne zneužívanie, ktoré podporuje vývoj disociatívnej identifikačnej poruchy. (Suprina, Chang, 2005)

Odhadovaný počet zneužitých detí počas posledných niekoľkých desiatok rokov postupne vzrástol. Stáva sa to, pretože obeť sú dnes ochotnejšie priznať

zneužitie i preto, že mnohé prípady, ktoré sa stali predmetom súdnych procesov a vyšetrovaní, sa stali aj predmetom širokej diskusie s veľkou publicitou o tom, ako by mohli sociálne služby a iné organizácie účinnejšie ochrániť deti pred zneužitím. Dôsledkom takýchto diskusií je snaha lepšie koordinovať prístup viacerých organizácií pri zisťovaní a riešení prípadov s podozrením na zneužitie. (Kyriacou, 2005)

U nás používaný termín *týrané dieťa* (ekvivalent anglického *child abuse and neglect*), dobre vystihuje široký rozsah neprípustných foriem zaobchádzania s dieťaťom. Predstavuje všetky spôsoby týrania dieťaťa počnúc bitím a rôznym fyzickým poškodzovaním a končiac rozličnými spôsobmi duševného týrania. Zanedbávanie, zneužívanie a týranie detí nie je náhodným dejom. Tento nebezpečný fenomén je zo spoločenského hľadiska neprijateľný a nežiaduci a jeho riešenie multidisciplinárne. Ide o zložitý sociálny fenomén, ktorého prevencia, zistenie a zmiernovanie jeho následkov si vyžaduje úzku spoluprácu mnohých expertov z rôznych odborov. (Malá, 2000)

Ondrejko (2001) uvádza, že týranie dieťaťa v rodine predstavuje mimoriadne zložitý, multifaktorový problém. Definuje ho ako surový, krutý, odmietavý a dieťa ponižujúci prístup, ktorým sa dieťaťu závažne telesne alebo duševne ubližuje. Nejde o jednorazový trest, ale o opakujúce sa násilie, pre ktoré je charakteristický vysoký stupeň hrubosti, surovosti a bezohľadnosti. Je zreteľným prejavom dysfunkčného charakteru rodiny, zlyhania rodičov a vychovávateľov. Týranie dieťaťa je dôkazom nedostatku ich interakčných a empatických schopností.

1.1 Základné formy týrania

Špatenkova a Chytilova (2004) uvádzajú, že syndróm CAN v sebe zahŕňa: fyzické (telesné týranie), sexuálne (pohlavné zneužívanie), psychické násilie (citové, emocionálne týranie), zanedbávanie, systémové týranie, tzv. *druhotné ponižovanie*.

Kyriacou (2005) uvádza, že existujú tri kategórie zneužívania a týrania: *telesné, citové a pohlavné*, okrem toho rozlišujeme i súvisiace kategórie zanedbávania.

Telesné (fyzické) zneužívanie a týranie sa definuje ako aktuálne ublíženie na tele či neschopnosť takémuto ublíženiu zabrániť. Patrí sem napríklad bitie, ťahanie za vlasy, popálenie. Za **indikátory** telesného zneužitia považujeme časté nevysvetlené poranenia, pomliaždeniny ramien, stehien, tváre alebo popáleniny nevysvetliteľného pôvodu, strach z telesného kontaktu, šikanovanie mladších spolužiakov, strach z kontaktu školy s rodičmi, obavy zo skúšania, odmietnutie sa vyzliecť pred niekým, neochota dieťaťa odhaľovať ramená a nohy i počas horúcich letných dní, strach z vyzliekania pred hodinou telocviku, strach ísť domov, strach z lekárskej pomoci alebo zákroku, sklony k sebatrýzneniu (vytrhávanie vlasov, búchanie hlavou), agresivita voči ostatným, chronické úteky od rodičov. (Kyriacou, 2005, Elliotová, 1995)

Pozornosť učiteľa v prvom rade upúta telesné zranenie, a to i v prípade, že nie sú jasné informácie o okolnostiach, za akých k ublíženiu došlo. Pokiaľ sa žiak usilovne bráni o takýchto veciach hovoriť alebo podáva zjavne podozrivé alebo rozporuplné vysvetlenia, je potrebné mať sa na pozore. Je potrebné byť ostražitý aj vtedy, ak k podobnej udalosti došlo už predtým. (Kyriacou, 2005)

Citové (emocionálne) zneužívanie a týranie sa môže prejavovať ponižovaním, urážkami, nútenou izoláciou. K **indikátorom** citového týrania patrí koktanie, prejavy nezrelého správania, zlé znášanie kritiky, užívanie drog, pasivita, vyhýbanie sa rizikovým situáciám. (Kyriacou, 2005)

Emocionálne zneužívanie je ťažké odhaliť, pretože sa odohráva kdesi v duši dieťaťa. Postihnuté dieťa musí neustále počúvať reči o tom, aké je hlúpe, neúčinné, škaredé, nechcené a nakoniec mu neostáva nič iné než uveriť, že je naozaj takéto a nehodí sa vôbec na nič. Emocionálne zneužívané deti môžu prejavovať známky oneskorenia vo svojom vývine, neúmerne silne reagovať na svoje vlastné chyby, neustále sa podceňovať, obávať sa každej novej situácie, ubližovať samy sebe, vykazovať neurotické správanie, neprimerane reagovať na bolesť, prejavovať známky neistoty vo vzťahoch. Takéto deti sa správajú

pasívne alebo naopak extrémne agresívne, majú obavy, že ich nikto nemá rád, obávajú sa možnosti potrestania, nedôverujú dospelým ľuďom, ktorí sa im snažia pomôcť. (Elliottová, 1995)

Pohlavným (sexuálnym) zneužitím a zneužívaním dieťaťa sa rozumie využívanie osoby mladšej ako pätnásť rokov (podľa § 201 zákona č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon) na získanie sexuálnych požitkov, uspokojenie či iného prospechu plnoletou osobou, spravidla výrazne staršou. Ak je však dieťa na osobe, ktorá ho zneužíva, závislé (rodičia, učiteľ, skautský vedúci), predlžuje sa veková hranica, kedy hovoríme o zneužívaní, až do osemnástich rokov. Do tejto kategórie môžeme zaradiť pohlavný styk, masturbáciu a vyrábanie pornografických materiálov. **Indikátormi** pohlavného zneužitia môžu byť predčasné narážky na sexualitu, častejšie zmienky o súkromných intímnych záležitostiach, sexuálne akty voči ostatným spolužiakom, sebapoškodzovanie a ľahké rozrušenie. (Kyriacou, 2005)

Elliottová (1995) uvádza znaky a symptómy, s ktorými sa bežne stretávame u detí, príp. u mládeže trpiacej sexuálnym zneužívaním. Deti od päť do dvanásť rokov naznačujú, že vedia určité tajomstvo, ktoré však nemôžu nikomu prezradiť, začínajú klamať, kraďnúť alebo hrubo rozprávať s cieľom upútať na seba pozornosť. Majú desivé sny, začínajú sa pomočovať, pred hodinou telocviku sa neochotne vyzliekajú, vykazujú sexuálnu aktivitu neprimeranú svojmu veku, kreslia sexuálne inšpirované obrázky, na ktorých spodobujú nejaký akt sexuálneho zneužitia, trpia infekciami močových ciest, krvácaním, príp. zvýšenou citlivosťou v genitálnej alebo análnej oblasti, trpia bolestivosťou alebo krvácaním v krku, zažívacími ťažkosťami, nechutenstvom alebo naopak vlčím hladom. Prepadajú ťažkým depesiám, dokonca sa môžu pokúsiť i o samovraždu. Majú o sebe zlú mienku, prejavujú sklony k sebatrýzneniu, sústavne utekajú z domova. Chôdza im robí ťažkosti a pokúšajú sa sexuálne zneužívať iné deti. Deti a mládež od trinásť rokov trpia chronickou depesiou, majú sklony k samovraždou, užívajú drogy alebo nadmerne pijú, trpia stratou pamäti, hľadajú výhovorky, prečo radšej nechodiť domov alebo na určité miesto. Trpia chronickými nočnými morami, boja sa tmy, pokúšajú

sa sexuálne zneužiť súrodenca alebo niekoho z kamarátov, vykazujú náhlu zmenu pracovných či študijných návykov, nechce hrať sa. Sú pre nich typické prudké výbuchy hnevu a podráždenosť, resp. u seba majú nevysvetliteľnú sumu peňazí.

Pohlavné zneužitie sa často odhaľuje veľmi ťažko, pretože i okolnosti môžu byť veľmi zložité. Samotné dieťa dokonca často pochybuje o tom, či k určitej činnosti vlastne istým spôsobom nedalo svoj súhlas a snaží sa celú záležitosť z určitých dôvodov zatajiť. Často sa dostáva do situácie, v ktorej má nad ním násilník moc a vyhrážkami ho prinúti zneužitie akceptovať a udržať v tajnosti. (Kyriacou, 2005)

Zanedbávanie

Kyriacou (2005) uvádza, že týmto termínom sa rozumie zlyhanie v poskytovaní adekvátnej starostlivosti, ktoré ohrozuje zdravý fyzický a psychický vývoj dieťaťa. Môže zahŕňať hladovanie, nedostatok základnej hygieny, pravidelné domáce násilie a podobne. K **indikátorom** zanedbávania patria trvalý hlad, chudosť, vyziabnutosť, obsesívna činnosť (napríklad hojdanie, krútenie vlasov), zlá sústredenosť, únava, nedostatočná hygiena, neupravený zovňajšok, ošumelé, znečistené a zapáchajúce oblečenie, časté neskoré príchody do školy, chodenie poza školu, neliečené zdravotné problémy, prejavy a sklony k sebazničeniu, malá sebaúcta, neurotické správanie, vnútorné nutkanie ku krádežiam alebo zberu odložených vecí, chronické úteky z domu.

Osud zanedbávajúcej výchovy často postihuje neželané deti. Jej prvým stupňom je výchova bez lásky, druhým zanedbávajúca a odmietať výchova. Z takejto formy výchovy vyvierajú negatívne charakterové črty. Tieto deti sa vyznačujú výraznou túžbou po láske, uznaní, povšimnutí a nežnosti. (Gáborová L., Gáborová Z., 2007)

Kohoutek et al. (1996) uvádzajú, že dôležitou problematikou pri zanedbávaní je aj sociálna zanedbanosť. U dieťaťa sa touto ťažkosťou prejavujú napr. ťažkosti s učením a edukačné nedostatky. Hoci je normálne rozumovo nadané, ťažko chápe výklad novej látky kvôli veľkým medzerám v učive a vo vedomostiach (didaktický deficit). Vyznačuje sa primitívnymi a vulgárnymi formami

sociálnej komunikácie, malou slovnou zásobu, poruchou vývoja reči. Nedbá o úpravu, má nedostatky v osobnej hygiene (zápach, nečistota), neporiadok v osobných veciach, oneskorený somatický vývoj (nižší vzrast, hmotnosť).

Zvláštne formy týrania

Okrem základných foriem týrania poznáme aj jeho zvláštne formy. Dunovský, Dytrych a Matějček (1995), Ondrejko (2001) uvádzajú špecifické formy CAN a zaraďujeme medzi ne: *systémové týranie* (druhotné zneužívanie a ponižovanie), *organizované zneužívanie detí*, *rituálne zneužívanie*, *sexuálny turizmus*, *Münchhausenov syndróm by proxy* (v zastúpení), *zámerné otravy dieťaťa* (dlhodobé podávanie pre dieťa nevhodných liekov).

1.2 Príčiny vzniku syndrómu CAN

Príčiny vzniku syndrómu podmieňuje niekoľko faktorov. Jedným z nich je intenzita emócií a blízky vzťah medzi členmi rodiny, v ktorom sa často mieša láska s nenávisťou. Druhou príčinou je fakt, že násilie v rodine býva do istej miery tolerované alebo dokonca schvaľované. Násilie v rodine zodpovedá tiež všeobecnejšiemu sklonu k násilnému jednaniu. Mnohí muži, ktorí týrajú svoje deti alebo manželky sa dopúšťajú násilia i v inom kontexte. Jedna zo štúdií o týraných ženách napríklad ukázala, že väčšina manželov mala v anamnéze tiež násilné jednanie voči iným osobám, 80% z nich bolo dokonca aspoň raz zatknutých za násilné jednanie mimo rodiny. (Giddens, 1999)

Malá (2000) uvádza, ktoré deti sú najviac ohrozené sexuálnym zneužitím. Sú to predovšetkým deti z rozvedených alebo dysfunkčných rodín, v ktorých žije dieťa s rodičmi dlhodobo osamelo, deti z rodín, v ktorých má matka nového partnera (nevlastný otec alebo tzv. strýko, ale i blízky priateľ), deti, ktorých rodičia vykazujú hostilitu a násilie voči sebe i voči nim, deti, ktorých rodičia pijú alkohol a užívajú drogy, deti žijúce s psychotickým rodičom, prípadne deti, ktoré sú psychicky alebo fyzicky handicapované (mentálne retardované, slepé).

Charakteristiky rodín s problémom incestu sú podľa Malej (2000) rôzne – stierajúce sa generačné hranice, dysfunkčná rodičovská dyáda (ako fragment), zhoršený rodičovský sexuálny vzťah (i keď často zdanlivo funguje normálne), deteriorácia v emočnej sfére, nefungujúce normálne tabu, utlmené afektívne prežívanie, patologicky poznačené rodinné úlohy (sú veľmi rigidné), izolovaná rodina. V rodine je popieranie najdôležitejším tajomstvom, panuje v nej *stav dusna*, interpersonálne vzťahy sa pohybujú v extrémoch (buď sa vyznačujú úplnou separáciou alebo neprimerane tesnými väzbami), členovia rodiny majú problémy v kategóriách spoločenstva, súrodenecké vzťahy sú patologicky narušené.

Na vzniku syndrómu CAN sa podieľa celý rad faktorov, existujú viaceré prístupy k ich deleniu.

Podľa Procházkovej ich môžeme rozdeliť do 3 skupín:

1. **deti, ktoré priťahujú násilie,**
2. **dospelí – rodičia, vychovávatelia a ďalšie osoby,**
3. **situácie, v ktorých sa nachádzajú obe strany.** (Zdroj: <http://www.opvk.eu/LinkClick.aspx?fileticket=B2yjayqXflw%3D&tabid=3002&language=cs-CZ>). Podrobnejšie informácie sú dostupné na vyššie uvedenom internetovom odkaze.

Svetová zdravotnícka organizácia (WHO) opisuje rizikové faktory týrania a zneužívania v jednotlivých oblastiach životného poľa dieťaťa:

- **dieťa:** pohlavie, predčasná vyspelosť, nechcené dieťa, telesne postihnuté dieťa;
- **rodičia:** nízky vek, osamelý vychovávajúci rodič, nechcené tehotenstvo, nedostatočné výchovné rodičovské kompetencie, osobná skúsenosť s týraním v detstve, drogová závislosť, nedostatočná predpôrodná starostlivosť, fyzická alebo psychická choroba, problémy v partnerskom vzťahu;
- **rodina:** veľkosť rodiny, nízky socioekonomický status, spoločenská izolácia, vysoký stupeň stresu, násilie alebo zneužívanie v rodine v minulosti;
- **komunita/spoločnosť:** neexistencia alebo nerešpektovanie detských práv, neuznávanie hodnoty dieťaťa (diskriminácia podľa pohlavia, postihnuté

deti, deti menšinových skupín obyvateľstva), sociálna nerovnosť, organizované násilie (vojny, vysoká kriminalita, akceptácia násilia zo strany spoločnosti, násilie prezentované v médiách, kultúrne normy danej spoločnosti). (Zdroj: <http://www.zkola.cz/zkedu/zaskolou/socialnepatologickejvyvejichprevence/tyranizneuzivaniazanedbavanideti/syndromcan/12448.aspx>)

Syndróm CAN je dnes všeobecne chápaný ako veľmi zložitý sociálny fenomén. Na jeho vzniku, prejavovaní sa a dôsledkoch sa podieľa viacero príčin, mechanizmov zo vzdialenejšieho i bližšieho okolia dieťaťa, ale predovšetkým z narušeného rodinného prostredia. Rizikové faktory na strane prostredia – rodiny, riziká na strane rodiča a dieťaťa a ich vzájomná kombinácia vytvárajú základný vzorec násilného správania voči deťom.

1.3 Prevencia týrania, zanedbávania a sexuálneho násilia páchaného na deťoch

Prevencia je tým účinnejšia, čím skôr sa realizuje. Dôsledná identifikácia a porozumenie rizikovým činiteľom v ich vzájomnom pôsobení pri vzniku ubližovania tvoria základné východisko účinnej prevencie – teda prevencie, ktorá je súčasťou ochranných opatrení, zahŕňa prevenciu násilia (vrátane zabraňovania už prebiehajúceho násilia a predchádzania dlhodobých následkov zanechaných na zdraví dieťaťa).

Základné delenie prevencie na **primárnu**, **sekundárnu** a **terciárnu** nie je možné pri zanedbávanom, týranom a zneužívanom dieťati striktne oddeľovať, účinnejšia je ich vzájomná kombinácia. V zahraničí sa ako najúčinnnejšie javia programy zacielené na systém rodiny. Ide predovšetkým o rizikové skupiny rodín, v ktorých rodina zažíva krízové situácie, ktoré sú často vyvolávané nízkou sociologicko-ekonomickou úrovňou rodiny, nezamestnanosťou, stiesneným životným priestorom, spoločenskou izoláciou, sklamaním z vlastnej neúspešnosti či fyzickým a psychickým vyčerpaním spôsobeným chronickou ochorením.

V primárnej prevencii násilia na deťoch je potrebné zamerať sa na:

- zvyšovanie verejného povedomia o problematike zanedbávania, týrania a sexuálneho zneužívania detí,
- stimulovanie aktívneho postoja ľudí k problematike CAN syndrómu,
- vytváranie vzdelávacích preventívnych programov a podporovanie činností vedúcich k predchádzaniu násilia páchaného na deťoch,
- podporu výchovy mladých odborníkov a podporu ďalšieho vzdelávania odborníkov zaoberajúcich sa touto problematikou,
- vytypovanie a prácu s rizikovými skupinami obyvateľstva,
- podporovanie výskumu detskej chudoby,
- podporovanie výchovy a vzdelávania o právach detí,
- vytváranie a realizáciu edukačných programov pre pedagógov a vychovávateľov zahŕňajúcich techniky rozpoznávania známkov týrania a sexuálneho zneužívania, postupovania pri oznamovaní,
- tvorbu preventívnych programov na podporu praktickej preventívnej práce s deťmi MŠ a ZŠ (pozri <https://www.google.sk/#q=prevencia+syndromu+can>)

Prevencia je tým účinnejšia, čím skôr sa realizuje. Ak si nevieme s konkrétnou situáciou poradiť sami, pokúsime sa obrátiť na odborníkov (psychológov, lekárov, špeciálnych pedagógov), a to aj v prípadoch, keď sme svedkami násilia nielen v našej rodine, ale aj v susedstve, škole alebo na inom mieste.

2/ Obchodovanie s ľuďmi

V rámci rôznych vzdelávacích programov, ktoré sú zamerané na prevenciu sociálno-patologických javov sa stretávame s tým, že učitelia nemajú takmer žiadne poznatky o problematike obchodovania s ľuďmi, resp. sa stretávame s názormi pedagógov, ktoré by sa dali zhrnúť do výroku *mne (nám) sa to nemôže stať*, resp. *to sa nás netýka*.

Prostredníctvom reálnych príbehov zobrazovaných v dokumentárnych filmoch *Mne sa to stať nemôže* a *0800 800 818* je možné zistiť, akými spôsobmi sa obeť dostali do siete obchodovania s ľuďmi a ako boli vykorisťované (dostupné na: <http://www.youtube.com/watch?v=WqtKZsyonaU>, <http://www.youtube.com/watch?v=qzIJXMkIgnA>).

Situácie prezentované vo filmoch sa vôbec nejavia ako nereálne. Nedostatok pracovných príležitostí, zlá ekonomická úroveň, slabé sociálne prostredie, túžba dobre zarobiť či presadiť sa sú hlavnými faktormi podporujúcimi nárast obchodovania s ľuďmi v cieľových krajinách. Aj keď neexistuje všeobecne platná a používaná definícia obchodovania s ľuďmi a mnohé organizácie, ktoré sa zaoberajú touto problematikou používajú rôzne vymedzenia, sa predsa len zhodujú na tom, že ide o **vážne porušenie ľudských práv a ľudskej dôstojnosti a zahŕňa bezohľadné praktiky násilia. Obchodovanie s ľuďmi je trestný čin**, skutkovú podstatu trestného činu obchodovania s ľuďmi upravuje ustanovenie Trestného zákona č. 300/2005 Z. z., § 179.

Kubovičová (2009, s. 6) v príručke **Základné informácie o problematike obchodovania s ľuďmi** IOM uvádza, že „*podľa odhadov sa ročne stane obeťou obchodovania s ľuďmi 700 000 až 2 000 000 osôb... Obchodovanie s ľuďmi je závažný fenomén, ktorý zasahuje krajiny na celom svete, pričom sa neustále*

objavujú nové spôsoby, akými nastáva. Podobne ako mnohé iné nelegálne činnosti, aj obchodovanie s ľuďmi organizujú najmä rozsiahle hierarchicky štruktúrované zločinecké skupiny... Popri obchode so zbraňami a drogami ide o jeden z najvýnosnejších, ako aj najrýchlejších sa rozvíjajúcich nelegálnych obchodov na svete“.

Základným dokumentom v boji proti nadnárodnému organizovanému zločinu je Konvencia proti nadnárodnému organizovanému zločinu, ktorú prijalo Valné zhromaždenie OSN v roku 2000. Táto konvencia bola doplnená o Protokol o prevencii, potláčaní a trestaní obchodovania s ľuďmi, osobitne so ženami a deťmi (tzv. *Palermský protokol*). Na Slovensku je v platnosti od 21. októbra 2004. Je nástrojom prevencie a zároveň má uľahčiť medzinárodnú spoluprácu v boji proti obchodu s ľuďmi.

Podľa tohto protokolu je obchodovanie s ľuďmi definované ako „*verbovanie, preprava, transfer, prechovávanie alebo získavanie ľudí pod hrozbou násillia, únosmi, podvodom, lestou, prinútením silou, zneužívaním pozície, v rámci ktorej nemá táto osoba žiadnu inú reálnu a akceptovateľnú možnosť iba prijať uvedení hrozbu, poskytovaním alebo prijímaním peňazí alebo iného prospechu za účelom získania súhlasu osoby majúcej kontrolu nad inou osobou s cieľom jej zneužívania, nezávisle od toho, či obeť obchodovania súhlasili s účelom zneužívania*“ (Kubovičová, 2009, s. 68).

Podľa *www.minv.sk* zneužívanie zahŕňa tieto **základné formy**:

- zneužívanie na prostitúciu a iné formy sexuálneho zneužívania (napr. det-skú pornografiu),
- nútenú prácu alebo služby (prácu v nelegálnych továrňach, domácnos-tiach),
- otroctvo alebo praktiky podobné otroctvu (žobranie, nelegálny pouličný predaj drog a pod.),
- odoberanie orgánov na nelegálne účely a následný predaj,
- nelegálne adopcie.

2.1 Mechanizmy obchodovania s ľuďmi

Mechanizmus obchodovania s ľuďmi by sme mohli rozdeliť do jednotlivých etáp, ktoré je možné rozpoznať. Sú to: *verbovanie (nábor), transport, prechovávanie, prijímanie, donútenie, zneužívanie, vyslobodenie, reintegrácia* (Kubovičová, 2009).

Celý cyklus predstavuje zdĺhavý proces, pričom každá fáza môže mať inú dĺžku trvania a rôzne charakteristické črty.

Nasledujúci text je spracovaný s využitím publikácie **Základné informácie o problematike obchodovania s ľuďmi** od Kubovičovej (dostupné na: <http://www.iom.sk/sk/aktivity/boj-proti-obchodovaniu-s-ludmi/na-stiahnutie>).

Verbovanie (nábor)

Na nadviazanie nového kontaktu sú okrem príbuzných, priateľov či známych (mnohokrát v baroch, na diskotékach) často využívané inzeráty v tlači, na internete, rôzne sprostredkovateľské agentúry, cestovné kancelárie či kancelárie sprostredkujúce sobáš alebo prácu. Výnimkou nie je ani násilný nábor (nábor spáchaný trestným činom – únosom). Spôsoby, ktorými obchodníci lákajú svoje obeť, sú rôzne. Využívajú podvody, klamstvo, apelujú na očakávania potenciálnej obeť (mnoho mladých ľudí chce ísť do zahraničia s vyhliadkou dobrého zárobku). Obeť zvyčajne súhlasia s odchodom do zahraničia. Obchodníci s ľuďmi vystavujú dokonca falošnú pracovnú zmluvu a na začiatku ponúkajú svoje služby *na úver* (napr. *prvý mesiac neplatíte byt a stravu*). Obchodníci s ľuďmi ovládajú rozmanité spôsoby, ktorými zneužívajú ľudské sny a lákajú obeť.

Niektoré z nich sú už dostatočne známe, iné sú oveľa zákernejšie a ťažšie identifikovateľné. Metódy náboru sa navzájom líšia. V našich podmienkach je jedným z využívaných spôsobov získavania obeť lákavá ponuka práce v zahraničí prostredníctvom pracovnej inzercie. Agentúry sprostredkujúce prácu v zahraničí sú buď fiktívne, nemajú potrebné povolenia na sprostredkovanie práce v zahraničí alebo zamestnávajú pracovníkov, ktorí majú prepojenie na obchodníkov s ľuďmi a *dohadzujú* im obeť. Medzi najrozšírenejšie spôsoby získavania obeť patrí **inzerát** (v novinách, letákoch, na internete)

ponúkajúci dobre platenú prácu, pričom od potenciálnej obete nepožaduje vzdelanie, jazykové znalosti, stačí iba fotografia tváre, nahej postavy... Ďalší spôsob je **nábor prostredníctvom príbuzných, známych**, ktorí ponúkajú svoju pomoc a predávajú obeť do cieľovej krajiny. Tento spôsob obchodovania s ľuďmi je úspešný, pretože známi a najmä príbuzní sú považovaní za dôveryhodných ľudí. Stáva sa, že rodičia podporujú svoje deti, aby ponuku prijali v snahe zabezpečiť si lepšiu budúcnosť. Možnosťou, ako získať obeť, je **predstieranie lásky**. Podobné nebezpečenstvo skrývajú aj **zoznamovacie inzeráty alebo inzeráty ponúkajúce sobáš s cudzincom**. Najdrastickejšou metódou, ktorú páchatelia používajú najmenej je **únos žien** (za účelom prostitúcie) a **detí** (za účelom nelegálnej adopcie) **priamo z ulice**.

Transport je poväčšine dobrovoľný (cieľ cesty je predsa práca, brigáda, sobáš...) a využíva všetky možné spôsoby prepravy – automobilovú, železničnú i leteckú. Obete obchodovania s ľuďmi prechádzajú cez oficiálne hranice (dnes v rámci EÚ na nich nie sú žiadne kontroly). Ak idú do inej krajiny dobrovoľne, majú so sebou platné cestovné doklady a až v krajine určenia zistia, že boli podvedení. Samozrejme, že o svoje osobné a cestovné doklady prídu. Je to jeden zo spôsobov, akým obchodník znemožňuje návrat obete domov. Ak obeť cestuje proti svojej vôli, má falošné cestovné doklady a je ukrytá v útrobach auta. V krajine určenia ju prevezme ďalší človek, ktorý ju odvezie na určené miesto alebo ju ďalej predá.

Prechovávanie obchodovanej osoby znamená, že následne po príchode do cieľovej krajiny je obeť strážená a zadržovaná na nejakom mieste (miestach) bez možnosti úniku. Obeť už nemá svoje doklady (boli jej odobraté pod zámenkou vybavovania formalít alebo násilím). Potom prichádza etapa **prijímania**, v ktorej obchodované osoby spoznávajú svojich nových *zamestnávateľov*, pasákov, klientov. Vo fáze **donucovania** sú obeť prinútené vykonávať nechcenú prácu. Donucovacími prostriedkami sú izolácia (obete sú bez dokladov, bez potenciálnych spriaznených osôb, napr. takých, ktoré by hovorili ich jazykom, ktoré by im mohli poskytnúť aspoň nejakú psychickú oporu alebo pomoc), vyhrážky, psychické a fyzické násilie (bitie, ponižovanie, mučenie, znásilňovanie, vyhrážanie sa ublížením alebo smrťou blízkych), podvody, manipulácia za pomoci drog či vytváranie skutočného alebo fiktívneho

dlhu, ktorý obeť musí splácať. Obete za prácu často nedostávajú mzdu, a ak áno, tak iba minimálnu. Často žijú v hrozných až neľudských podmienkach, pri najmenšom odpore sa im obchodníci vyhrážajú, že ublížia aj ich rodine, keďže zvyčajne poznajú ich adresu. Pobyt a práca týchto osôb sú nelegálne (obete sú bez dokladov, majú strach z možnej policajnej razie, z uväznenia, vyhostenia, z prepojenia obchodníkov na policajné štruktúry).

Nie všetky obete obchodovania sú vystavené všetkým uvedeným situáciám. Niekedy sa fyzické násilie vôbec nemusí vyskytnúť. Namiesto neho sa napr. obetiam obchodovania na účel poskytovania sexuálnych služieb často odopiera lekárske vyšetrenie, nemajú možnosť výberu alebo odmietnutia zákazníka či niektorých sexuálnych praktík.

Výnimkou nie sú ani vynútené potraty alebo, naopak, nútené tehotenstvá. Už pri použití jedného alebo viacerých nástrojov donútenia sa takáto osoba stáva čoraz viac traumatizovanou, psychicky izolovanou a neschopnou komunikovať v dôsledku opakovaného fyzického a psychického utrpenia a zneužívania. Osud takýchto obetí sa v najhoršom prípade končí smrťou (vraždou, samovraždou), v lepšom prípade môže dôjsť k **vyslobodeniu** obete útekem, policajnou raziou alebo prostredníctvom tretej osoby.

Ak má obeť po vyslobodení záujem o asistovaný návrat do krajiny pôvodu (o tzv. *repatriáciu*), realizuje sa jej príchod do vlasti prostredníctvom mimovládnych organizácií alebo štátneho konzulátu v danej krajine. Mnohé z obetí, ktorým sa podarilo vrátiť domov, sa so svojimi otrasnými skúsenosťami nechcú nikomu zdôveriť – či už zo strachu o seba a svojich blízkych alebo z pocitu hanby za to, čo sa im stalo. Zaradiť sa naspäť do normálneho života býva ťažké. Vyrovnáť sa s traumou je pre obete príliš komplikovaný proces na to, aby sa s týmto psychickým stavom vyrovnali samy. Preto by v každom prípade mali ony samy alebo ich blízki vyhľadať odbornú pomoc (psychologickú, právnu ai.). Niektoré obete nájdu útočisko v chránenom ubytovaní, ktoré poskytujú rôzne mimovládne organizácie. Tie zabezpečujú aj ďalšiu reintegračnú pomoc, ako napr. **zdravotnú, sociálnu a právnu** (Kubovičová, 2009). Obete v zahraničí vyhľadávajú pomoc zastupiteľských orgánov či kontaktujú mimovládne organizácie (niektoré z nich sú uvedené v prílohe), ktoré v cieľovej krajine pomáhajú obetiam obchodovania s ľuďmi.

2.2 Prevencia obchodovania s ľuďmi

Národný program boja proti obchodovaniu s ľuďmi na roky 2011 – 2014 prijala vláda Slovenskej republiky uznesením č. 96 zo 16. februára 2011.

Cieľom Národného programu boja proti obchodovaniu s ľuďmi je „zabezpečiť komplexnú a účinnú národnú stratégiu boja proti obchodovaniu s ľuďmi (ďalej len „národná stratégia“), ktorá podporuje rozvoj vzájomného porozumenia a koordinovanej činnosti všetkých zainteresovaných subjektov v rámci eliminácie rizík a predchádzania spáchaniu trestného činu obchodovania s ľuďmi, ako aj pri vytváraní podmienok pre poskytovanie podpory a pomoci obetiam obchodovania s ľuďmi a zabezpečenia ochrany ich ľudských práv a dôstojnosti“. (Zdroj: <http://www.minv.sk/>)

Na základe pochopenia mechanizmu obchodovania s ľuďmi je možné účelne realizovať prevenciu, ktorá by sa mala zameriavať na šírenie a odovzdávanie teoretických informácií o problematike obchodovania s ľuďmi, na zvýšenie objektívneho vnímania problematiky. Medzi hlavné spôsoby prevencie obchodovania s ľuďmi patria informačné a vzdelávacie aktivity, zvýšenie povedomia pre osoby ohrozené obchodovaním s ľuďmi a systematické rozvíjanie ich sociálnych zručností, hodnôt a osobnostných vlastností. (Krišková, 2009)

Medzi najdôležitejšie nástroje vedúce k predchádzaniu tohto trestného činu patrí podľa IOM (www.iom.sk) prevencia a šírenie povedomia o tomto fenoméne medzi najohrozenejšími skupinami obyvateľstva (napríklad mladé ženy a dievčatá alebo mládež zo sociálne málo podnetného prostredia ap.), ako aj medzi odbornou a laickou verejnosťou. Ako sme už spomenuli, najčastejšími obeťmi obchodu s ľuďmi sa stávajú dievčatá a mladé ženy. Z tohto dôvodu považujeme za potrebné zamerať preventívne opatrenia na mladšiu vekovú kategóriu, t. j. realizovať preventívne aktivity už u detí navštevujúcich základnú a strednú školu. Samozrejme, že osvetová a výchovná práca by mala zahŕňať aj pôsobenie na rodičov a celú komunitu. V roku 2003 uskutočnila

Medzinárodná organizácia pre migráciu prieskum medzi dievčatami vo veku 13 až 24 rokov. Na základe výsledkov prieskumu boli formulované potrebné kroky v boji proti obchodovaniu s ľuďmi na Slovensku. Jedným z konštatovaní bolo, že „školy neposkytujú žiakom dostatok informácií o problematike obchodovania s ľuďmi“. (IOM, 2003, s. 29)

Aj keď sa situácia od r. 2003 zmenila a v školách prebieha realizácia prevencie sociálno-patologických javov (a teda aj obchodovania s ľuďmi) v zmysle platnej legislatívy, nemožno povedať, že je situácia uspokojivá.

Pracovné listy projektu *Prevencia obchodovania s ľuďmi* so špeciálnym zameraním na mládež v zariadeniach ústavnej starostlivosti v Českej a Slovenskej republike (<http://www.clovekvrtisni.sk>), aktivity v metodických listoch *Novodobé otroctvo* (2006) a metodický materiál pre gymnáziá *Odvrátená tvár globalizácie – využívanie, nútené práce a obchodovanie s ľuďmi* (2008), *Obchodovanie so ženami a nútená prostitúcia* (2006) sú výbornou pomôckou, ktorú je možné využiť v školskom vyučovacom procese. Realizácia univerzálnej prevencie v školách je v kompetencii koordinátora prevencie. Ten však neuskutočňuje všetky aktivity a činnosti vyplývajúce zo školského preventívneho programu. Koordinátor prevencie je špecialista, ktorý fundovane zastrešuje, usmerňuje a spoluvytvára (s vedením školy a učiteľmi) adekvátne preventívne aktivity školy. Podľa nášho názoru by v rámci edukačného pôsobenia mohol svoj podiel preventívnej práce v prípade potreby zrealizovať aj učiteľ, pedagogický asistent, pedagóg voľného času, vychovávateľ či sociálny pedagóg.

K realizácii preventívnych aktivít odporúčame naštudovať a využívať internetové portály neziskových organizácií zaoberajúcich sa obchodovaním a prevenciou obchodovania s ľuďmi (pozri prílohu), predovšetkým portál www.iom.sk a www.strada.cz.

Všeobecné povedomie o obchodovaní s ľuďmi je základom prevencie.

3/ Nelátkové závislosti

Súčasný život si nevieme predstaviť bez modernej techniky, ktorá je mnohokrát nevyhnutná pri výkone povolania, ktorá nám pomáha zvládať rýchle životné tempo a veľké vzdialenosti, uľahčuje a urýchľuje komunikáciu alebo poskytuje možnosti zábavy. Najmä mladí ľudia túto techniku bez problémov prijímajú, ovládajú aj kontrolujú. Žiaľ, v priebehu posledných rokov ukazuje moderná technika ľudstvu aj svoj odvrátený rozmer a produkuje problémy.

Vychádzajúc z ekologickej teórie poukazuje Benkovič (2007) na to, že „*internet ako prostredie virtuálneho sveta má svoje nové, zatiaľ len málo odhalené psychologické zvláštnosti a špecifiká. Pre jav závislosti od internetu ešte neexistuje jednotná terminológia a na opis tohto správania sa používajú odlišné pomenovania. Najčastejšie ho charakterizujú pojmy závislosť od internetu, problémové používanie internetu alebo správanie závislé na internete*“.

Najfrekvencovanejší termín je **Internet Addiction Disorder (IAD)** – *internetová závislosť*, ktorú môžeme definovať ako nelátkovú závislosť, keď postihnutá osoba dlhodobejšie zanedbáva svoje vzťahy, pracovné aj sociálne povinnosti a v jej správaní sa objavujú isté znaky poruchy sústredenia, agresivity, nerozlišovania reálneho a virtuálneho sveta, prípadne fyziologických porúch ako problémy s chrbticou, zhoršovanie zraku, bolesti rúk a pod. (Zdroj: http://www.snk.sk/swift_data/source/OKSSR/Porady%20riaditelov%20a%20metodikov/Baloghova_Bezpecny%20internet%20v%20kniznici%20.pdf.)

Benkovič (2007) uvádza najmä tieto typické prejavy nelátkových závislostí:

- a) **silná túžba po príjemných zážitkoch a zaujatosť týmito činnosťami** – hrou (pri gamblingu), prácou, nakupovaním, surfovaním po internete, mobilným telefonovaním a posielaním SMS, počítačovými hrami...

- b) **problémy s kontrolou v jednotlivých činnostiach** – napr. počas hry (pri gamblingu), práce (pri workoholizme), nakupovania (pri shopoholizme), surfovania po internete, mobilného telefonovania a posielania SMS správ. Zvyšuje sa tiež frekvencia a dĺžka času v uvedených činnostiach.
- c) **preferencia týchto činností pred inými činnosťami** – povinnosťami, aktivitami a záujmami jedinca, ktoré postihnutý zanedbáva,
- d) **pokračovanie v týchto činnostiach aj napriek vznikajúcim závažným dôsledkom** – ekonomickým (finančné dlhy), rodinným (vážne konflikty a vzťahové problémy), pracovným, spoločenským, sociálnym, príp. aj telesným a psychickým (napr. pri workoholizme, závislosti od internetu).

Collier (In Nešpor, 2008) k spoločným znakom návykových a impulzívnych porúch (okrem iného) poznamenáva, že patologické hazardné hráčstvo a nakupovanie majú so závislosťami ďalší spoločný rys, a to, že na tejto poruche zarábajú iní ľudia. Z tohto dôvodu sa určité záujmové skupiny snažia pomocou techniky a reklamy spôsobiť tieto poruchy čo najväčšiemu počtu ľudí (do tejto kategórie zaraďujeme tzv. *výhodné pôžičky* i rafinovanú konštrukciu hazardných automatov).

Problematika nelátkových závislostí je veľmi rozsiahla, odborníci medzi ne zaraďujú **patologické hráčstvo, workoholizmus, závislosť od počítačov a internetu, neadekvátne používanie mobilných telefónov (mobilomániu), kultovú závislosť, závislosť od sexu, patologické nakupovanie (oniomániu), niektoré poruchy príjmu potravy.** (Emmerová, 2008)

Najmä učitelia na stredných školách sa môžu u dievčat stretávať s výskytom porúch príjmu potravy, prípadne s kultovou závislosťou, no rozsah publikácie nám neumožňuje zaoberať sa viacerými novodobými nelátkovými závislosťami. V nasledujúcich podkapitolách sa budeme venovať závislosti na internete a patologickému hráčstvu. K ostatným závislostiam ponúkame odkazy na odborné pramene.

3.1 Závislosť od internetu

Virtuálne prostredie internetu je bez hraníc a bez zábran. Je to priestor, kde je možné takmer všetko. Komunikácia cez internet prebieha zväčša v textovej forme, čo umožňuje experimentovanie s identitou. So subjektívne iluzórnym pocitom anonymity sa na internete dá klamať, uvádzať polopравdy či sa úplne odhaľovať. Ilúzia anonymity takto môže viesť účastníkov chatovania k zvýšenej agresivite v cyberpriestore. Zvláštnosti virtuálneho priestoru ponúkajú aj nové formy neverbálneho spôsobu vyjadrovania emočných prejavov a vzniku novodobých, tzv. *virtuálnych vzťahov*. (Benkovič, 2008)

K často navštevovaným stránkam patria aj tzv. *zoznamky*, ktoré sú populárne hlavne u sociálne uzavretých, zakomplexovaných a málo prieborných jedincov. Novým hitom sa čoraz častejšie stáva aj nekontrolované nakupovanie cez internet, pričom nakupovanie *on-line* im môže uľahčiť prístup k uspokojovaniu ich závislosti. (Benkovič, 2008)

V USA sa o tzv. *internetovej závislosti* vedie odborná diskusia od roku 1995. Jej pomenovanie IAD (Internet Addiction Disorder) zaviedol newyorský psychiater Ivan Goldberg. Môžeme tu hovoriť o širokom rozsahu porúch správania a problémov, ktoré sa týkajú poruchy kontroly impulzov. Podľa Youngovej ide o také používanie internetu, ktoré „*spôsobuje špecifické symptómy, ako sú zmeny nálad pri používaní internetu, zlyhávajúce jedince pri plnení svojich povinností, silná túžba jedinca po internete a pocity viny v dôsledku problémov, ktoré takto vznikli*“. (Youngová, In Benkovič, 2008)

Škála internetovej závislosti od Youngovej (IAD) je dostupná na <http://www.solen.sk/pdf/bff8257b5837c0d023cf092ca1aa4d05.pdf>.

Príťažlivosť cyberpriestoru

Časté, opakované používanie internetu redukuje napätie, vyvoláva pocit vzrušenia a emočne podporuje sociálne introvertných, neatraktívnych a zakomplexovaných jedincov. Pomáha potláčať nudu, samotu a nedostatok podnetov. Už spomínaná anonymita virtuálneho sveta môže poskytovať ilúziu

novej, lepšej a verejne žiaducej identity. Virtuálny svet ponúka priestor na spoznávanie nových ľudí, pomáha získavať nové poznatky v rôznych oblastiach života. Internetový gambling vzrušuje, ale aj opakovane priťahuje. Internetové *on-line* hry poskytujú zábavu, vzrušujú pocitmi víťazstva, ventilujú napätie. Virtuálny priestor internetu poskytuje možnosti uvoľnenia skrytých túžob sexuality prostredníctvom internetovej pornografie.

Benkovič (2008) uvádza viacero možných spúšťačov internetovej závislosti: dlhotrvajúce neriešené konfliktné situácie v manželstve a na pracovisku, nuda, samota, negatívne emócie, uzatváranie sa do seba a do svojho vnútorného a zidealizovaného sveta s hľadaním východiska v náhradnom, virtuálnom svete internetu. Prostredie internetu zároveň slúži na uspokojenie iracionálnych cieľov, túžob a predstáv. Niektorí autori vo svojich prácach uvádzajú ďalšie, spolupôsobiacie poruchy pri internetovej závislosti, hlavne **bipolárne poruchy, depresie, sociálne fobie, ADHD**, ako aj prítomnosť iných závislostí. Človek závislý od internetu takmer nevychádza z izby, resp. nevstáva od počítača, nestretáva sa osobne s kamarátmi, spolužiakmi, kolegami, ignoruje svoju rodinu a povinnosti v rodine. Nepravidelne sa stravuje a spí (resp. neje a nespí), zanedbáva hygienu, svoj zovňajšok. Jeho školský výkon je zhoršený. Príznaky závislosti od internetu sú:

1. **strata kontroly nad časom** – postihnutý stráca pojem o čase, ktorý strávil pred monitorom na úkor iných aktivít, ktorým sa rád v minulosti venoval,
2. **klamanie** – postihnutý klame seba i svojim blízkym, čo počas dňa robil alebo koľko času strávil na internete,
3. **zmena osobnosti** – potenciálne postihnutý sa na internete stáva niekým iným ako v skutočnosti je, žije dvojaký život,
4. **emotívna nestabilita** – závislý zažíva pocit šťastia, keď si sadne za počítač a pripojí sa na internet, ktorý sa strieda s pocitom viny za čas strávený na internete a zanedbanie iných povinností,
5. **zúfalstvo** – postihnutý reaguje podráždene, ak z nejakého dôvodu nemôže stráviť ľubovoľný čas na internete,
6. **fixácia** – postihnutý myslí na počítač pri iných aktivitách. (Zdroj: <http://www.katkamuckova.estranky.sk/clanky/prevenicia-ochrany-mladistvych.html>)

Závislosť na internete spôsobuje rovnaký typ sociálnych problémov ako iné, už klasifikované typy závislostí. Sú to: strata kontroly pri používaní internetu, sociálna izolácia postihnutého jedinca, zlyhávajúce v rodine, v práci, v škole, strata záujmu o koníčky, bežné povinnosti. K psychickým ťažkostiam patrí najmä únava, nesústredenosť, znížená výkonnosť, abstinenčné príznaky ako nervozita, podráždenosť a agresivita. Prejavujú sa aj telesné problémy, napr. bolesti hlavy, chrbta a očí.

3.1.1 Prevencia

Predchádzať problémom s nadmerným užívaním internetu (počítača) je možné tak, že sa v rodine stanovia určité pravidlá pre prácu s počítačom, ktoré sa dôsledne dodržiavajú a ktoré rodič kontroluje.

U menších detí môže pomôcť aj umiestnenie počítača na miesto, ktoré je pre rodiča viditeľné. Takýmto spôsobom sa zníži riziko nevhodného používania počítača. Zároveň má rodič prehľad o čase, ktorý dieťa strávi pri počítači.

Významným preventívnym faktorom je aj podpora iných záujmov dieťaťa (športové aktivity, umelecké činnosti...), ktorými dieťaťu vyplníme voľný čas. Dôležité pre rodičov aj učiteľov je vedieť rozpoznať varovné príznaky:

- zhoršený prospech v škole, zhoršené správanie (zmeny v správaní), únava, zanedbávanie a strata predchádzajúcich záujmov,
- dieťa sa nestretáva s kamarátmi, priateľmi.

Pri zistení problému s nadmerným využívaním počítača alebo internetu na úkor iných aktivít je dôležité nepodceňovať situáciu a vyhľadať odbornú pomoc psychológa, prípadne terapeuta. Nezanedbateľná je spolupráca a podpora dieťaťa pri vznikajúcom probléme zo strany všetkých členov rodiny, ale aj zo strany učiteľov.

3.2 Patologické hráčstvo

V posledných rokoch v slovenských mestách a dedinách pribúdajú herne, kasína. Aj v najodľahlejších kútoch pohostinských zariadení sú nainštalované hracie automaty. Módou sa stali výherné hracie prístroje. Patria do skupiny hier, pri ktorých (keď sa nechápu ako prostriedok zábavy), môže človek prehrať veľký obnos peňazí, ba sa u hráča môže vyvinúť i závislosť.

Potešujúce je, že závislosť od hrania vznikne v rámci celkového počtu hráčov cca asi v jednom promile prípadov. Súdný človek dokáže odhadnúť poradie ich nebezpečnosti zo svojho aj spoločenského hľadiska. Vie sa im ubrániť. Sú však aj takí, ktorí sa už nikdy nepozviechajú z finančných a morálnych úderov spôsobených neznalosťou, ľahkomyselnosťou, ľahostajnosťou, nedisciplinovanosťou a v určitých prípadoch i poruchou, ktorú poznáme pod názvom **patologické (chorobné) hráčstvo**. Patologické hráčstvo patrí medzi nelátkové závislosti.

Túžba po riziku a napätí je vo väčšej či menšej miere prítomná azda u každého človeka. Mnohí ľudia priam vyhľadávajú situácie prinášajúce zážitky príjemného vzrušenia. V tejto súvislosti predstavujú hazardné hry jeden z možných zdrojov takýchto zážitkov. U väčšiny hráčov sa neodolateľná **túžba hrať vyvíja postupne**. Prvotným motívom návštevy herne býva zvedavosť alebo snaha o bezprácny zisk. Až opakovanými kontaktmi s automatmi, ruletami či inými formami hazardu vystupuje do popredia tendencia hrať pre samotnú hru a pre pocity (príjemné vzrušenie, nervozita, zlosť...), ktoré vyvoláva. Gambler (patologický hráč) sa od nezávislého hráča líši tým, že jeho **nutkanie je neovládateľné** alebo je ovládateľnosť nutkania znížená. Hlavným rysom chorobného hráčstva je teda trvalo sa opakujúce hranie, ktoré pokračuje a často aj narastá i napriek nepriaznivým sociálnym dôsledkom, ako sú strata majetku, narušené rodinné vzťahy či rozpad osobného života.

Hráčmi sa stávajú nielen ľudia, ktorých finančná situácia je na začiatku dobrá (napríklad podnikatelia), ale veľmi často vidieť pri výherných automatoch

ľudí zo sociálne znevýhodňujúceho prostredia alebo nezamestnaných. Prečo hrajú najmä mladí ľudia? Mládež nachádza tento vzor v rodine, pôsobí na ňu silný tlak kamarátov, má nízku sebadôveru, nudí sa, sníva o veľkej výhre... Výherný automat je vlastne počítač, ktorý má vo svojom programe matematický model hry. Grafické obrázky sú len akýmsi ukazovateľom stavu, v ktorom sa počítač nachádza.

V akej polohe sa obrázky zastavia nezáleží na náhode, ale na úvahe počítača. Každý prístroj prechádza skúšobnou garantujúcou, že prístroj vyhovuje zákonu o hrách a lotériách. Tento zákon má určité podmienky. Jednou z nich je, že výherný podiel musí byť nastavený medzi 60 – 80 %. Výhernosť však neznamená podiel vhođených a vyplatených peňazí. Je to len štatistika výhier k ich celkovému počtu (Marhounová, Nešpor, 1995). Predstavy hráča, že získa späť svoje peniaze, že je lepší ako automat, že unikne pred problémami, že konečne vyhrá, sú len ilúziou.

Typy hráčov

1. Sociálni hráči hrajú kvôli finančnému zisku alebo krátkodobu v životnej kríze; nebýva u nich plne rozvinutá závislosť. Dokážu prestať hrať, keď prehrajú vopred stanovenú sumu alebo pociťujú problémy kvôli hraníu.

Možno sem zaradiť aj dospievajúcich mladých hráčov, ktorí si hraním získavajú členstvo v určitej skupine ľudí (pociťujú potrebu niekam patriť). V tomto prípade je prítomné riziko vzniku závislosti, nakoľko sa hranie postupne stáva súčasťou životného štýlu.

2. Hráči s narušenou osobnosťou mávajú nízku odolnosť voči záťaži, ťažkosti so sebaovládaním (najmä ťažko ovládajú zlosť); konajú impulzívne, rýchlo a neuvážene. Ťažko sa prispôsobujú realite a unikajú od problémov. Nemávajú pocity viny kvôli hraníu.

3. Hráči s nízkou sebaúctou, pre ktorých je hra spôsob uvoľnenia napätia, hnevu, ktorý sa v nich hromadí (neventilujú ho spontánne) v dôsledku vyhýbania sa konfliktom s konkrétnymi ľuďmi. Bývajú väčšinou úspešní v povaní aj v sociálnych vzťahoch (napr. v manželstve) a hranie im poskytuje pocit vyššej hodnoty seba samého (cítia sa silní až všemocní). Po skončení hry mávajú pocit viny a hanby.

Desiata revízia Medzinárodnej klasifikácie chorôb charakterizuje patologické hráčstvo ako „*psychickú poruchu, ktorá spočíva v častých, opakovaných epizódach hrania, ktoré dominujú v živote subjektu na úkor sociálnych, materiálnych, rodinných a pracovných hodnôt i záväzkov. Ľudia trpiaci touto poruchou môžu stratiť zamestnanie, veľmi sa zadlžiť, klamať alebo porušovať zákony, aby získali peniaze na hru, alebo unikli plateniu dlžôb*“. (Zdroj: <http://kpppbbs.svsbb.sk/material/metmat/pdf/gambleri.pdf>)

Štvrtá revízia Diagnostického a štatistického manuálu Americkej psychiatrickej spoločnosti (tzv. DSM-IV) vymedzuje patologické hráčstvo (gambling) prostredníctvom formulovania konkrétnych diagnostických kritérií. Keďže ide o kritériá viac-menej zrozumiteľné aj pre laika, môžu tieto požiadavky poslúžiť na zorientovanie sa v problematike i na odhad stupňa vlastného ohrozenia či ohrozenia blízkych osôb. Pri splnení 5 z 10 uvedených kritérií je možné hovoriť o *patologickom hráčstve ako o duševnej poruche*. Splnenie jedného z nich už musí byť vážnym varovaním. Medzi tieto kritériá zahŕňame:

1. zaujatosť hrami alebo aktivitami súvisiacimi s hrou (predstavy, snívanie o situácii hrania, rozmyšľanie o možnostiach zisku a pod.),
2. potreba zvyšovať stávky na dosiahnutie pocitu príjemného napätia a vzrušenia,
3. opakované neúspešné pokusy kontrolovať alebo zastaviť hranie,
4. prítomnosť nepokoja a podráždenosti pri prerušení či zastavení hrania,
5. hranie ako spôsob odpútania sa, odreagovania sa od problémov alebo odstránenia či zmiernenia podráždenej nálady,
6. opakovaný návrat do herne druhý deň po prehre s cieľom vyhrať peniaze späť, vyrovnať straty,
7. klamstvá rodine, terapeutom či iným osobám zainteresovaným do problému s hrami,
8. nelegálne aktivity v súvislosti so získavaním peňazí na hru,
9. strata zodpovedajúcich sociálnych, pracovných a rodinných kontaktov, práce a kariéry v dôsledku hrania,
10. prenášanie zodpovednosti za vyrovnávanie dlžôb vzniknutých v dôsledku hrania na iných. (Zdroj: <http://kpppbbs.svsbb.sk/material/metmat/pdf/gambleri.pdf>)

Fázy rozvoja patologického hráčstva

Prvá fáza je **vyhrávacia**. Budúci gambler zväčša nezáväzne investuje určitú nevelkú sumu. Stane sa, že vyhrá. Tým vzrastá jeho sebavedomie a sníva, že môže vyhrávať, kedy sa mu zachce. Nachádza potešenie v atmosfére herní, kde strávi stále viac času. Dúfa, že vyhrá veľkú sumu peňazí, čo zmení jeho budúci život. Pomaly, ale isto je vtahovaný do neúprosnej pasce hry.

Druhá fáza už nadobúda črty chorobnosti. Fáza sa nazýva **prehrávacia**. Hráč zrazu zisťuje, že prehráva stále viac peňazí, snaží sa prehraté vyhrať späť, je nervózny, netrpezlivý. Hrá stále viac. O svojich prehrách nehovorí, naopak, klame, potajomky vynáša z domu peniaze alebo cennejšie veci. Tie pod cenu predáva, aby získal prostriedky na ďalšiu hru, požičiava si od príbuzných či náhodných známych. Dochádza k narušeniu rodinných vzťahov, problémom v zamestnaní, nepríjemným situáciám pri vymáhaní dlžôb veriteľmi. V tomto období sa už hranie nedá udržať v tajnosti. Keď vyjde najavo často až hrozivý rozsah materiálnych i nemateriálnych strát a škôd, hráč zvyčajne všetko oľutuje, sľubuje, že už nikdy nebude hrať, je dokonca ochotný vyhľadať pomoc. Sám (a aj jeho okolie) verí, že všetko bude v poriadku a že sa zaobíde bez ďalšieho odborného vedenia. Nejaký čas možno dokáže nehrať, čo vedie k ďalšiemu uspokojeniu jeho príbuzných. Dôsledkom býva často opätovný, tajný návrat k hraniu.

Tretia fáza sa vyznačuje **stratou kontroly**. Postihnutý trávi prakticky všetok čas v herniach, prostriedky na hru získava i páchaním trestnej činnosti, je presvedčený, že ak vyhrá, všetko dá do poriadku. Stav sa ďalej vyvíja do úplného debaklu s rozpadom medziľudských, rodinných i pracovných vzťahov a väzieb. Prichádzajú depresie a nezriedka samovražedné pokusy. (Verbovská, 2000)

Ako sa teda chrániť, ako zabrániť tomu, aby ohrozený človek neprešiel celým zhubným vývojom až do tragického konca?

Je zjavné (a je to stále potrebné pripomínať), že človek, ktorý nikdy nehral, nehra a ani hrať nebude, nebude mať ani problémy spojené s hraním. Pred prvým vhođením mince musíme dôkladne zvážiť, či je naozaj to, čo človek v danej chvíli potrebuje, aké obohatenie svojho života od toho očakáva a či

to stojí za to. O to viac by sa mali zamýšľať ľudia, ktorí s hracími automatmi alebo inými formami hrania (patria sem i rôzne tipovacie súťaže, stávkové kancelárie ap.) už prišli do kontaktu, našli v hre určité zaľúbenie a venujú sa jej pravidelne. Je nutné neustále kontrolovať, či sa vzťah k hre nevymyká človeku z rúk. Linka nádeje pre pomoc patologickým hráčom a ich príbuzným je: 088/746 777.

„Vieme, že nie každý, kto pije, sa stáva alkoholikom. Podobne nie každý, kto hrá hazardné hry, ani ten, kto prehrá veľké sumy alebo pácha trestnú činnosť v súvislosti s hraním, nemusí byť patologickým hráčom v zmysle choroby. Prevažná väčšina ľudí, ktorí sa v súvislosti s rôznymi formami hrania dostávajú do problémov v širokom slova zmysle, nespĺňa kritériá patologického hráčstva ako diagnostickej kategórie existujúcich klasifikačných systémov. Skutočnosť, že napriek narastajúcim problémom sa s herňami a automatmi nerozlúčia, kým je ešte čas, treba pokladať za prejav ľahkovážnosti a nezodpovednosti voči svojim blízkym a sebe samému.“ (Zdroj: <http://kpppbbs.vsbbs.sk/material/metmat/pdf/gambleri.pdf>)

Pri prevencii patologického hráčstva je možné hovoriť o niekoľkých úrovniach:

- prevencia na úrovni jednotlivca (nehrať),
- prevencia na úrovni rodiny (jasné pravidlá, pozitívne emocionálne zázemie),
- prevencia na úrovni školy (etická výchova, tzv. *peer – programy*),
- prevencia v masmédiách (pravdivá informovanosť, zákaz reklamy, hazardných hier),
- prevencia na úrovni tých, ktorí hazardnú hru umožňujú (nepripustnosť hry maloletých, rozumné obmedzenia),
- prevencia na úrovni spoločnosti (znižovanie dostupnosti a znižovanie ponuky hazardných hier). (Zdroj: <http://referaty.aktuality.sk/patologicke-hracstvo-gamblerstvo/referat-18511>)

Najlepšou a najefektívnejšou prevenciou patologického hráčstva, ako aj iných druhov závislostí či negatívnych javov, je nachádzanie hodnotného zmyslu života človeka v každej životnej situácii.

Záver

Táto publikácia je venovaná účastníkom inovačného vzdelávania *Prevenčia niektorých sociálno-patologických javov*. Naším zámerom bolo sprostredkovať a v niektorých častiach prehĺbiť informácie z oblasti sociálnej patológie. Touto prácou chceme prispieť k lepšiemu poznaniu, porozumeniu a rozlišovaniu sociálno-patologických javov. Chceme poukázať aj na možnosti preventívneho pôsobenia školy, učiteľa, na dôležitosť spolupráce s rodičmi.

Práca učiteľa sa neredukuje len na odovzdávanie vedomostí. Predpokladáme, že osobnostne vyzretý, vnímavý a empatický učiteľ v prvom rade vychováva svojich žiakov a vedie ich k zodpovednosti za svoje správanie. Musí o svojich žiakoch pomerne veľa vedieť, mal by byť informovaný o ich ťažkostiach a problémoch, aby mohol naplňovať takúto náročnú úlohu.

Všímvavý pedagóg má veľkú šancu spozorovať včasné prejavy straty záujmu o školskú prácu, problémy v interpersonálnych vzťahoch, v nadväzovaní kontaktov s okolím či zmeny v správaní, respektíve nevhodné správanie žiaka. Učiteľ má v škole aj možnosti ako zamedziť vzniku a prejavom niektorých sociálno-patologických javov. Od učiteľa sa však očakáva aj takt, dôveryhodnosť a citlivý prístup pri riešení problémov.

Vhodné, potrebné a niekedy aj nevyhnutné je konzultovať poznatky o žiakovi nielen s rodičmi, ale aj s odborníkmi, napríklad z centier pedagogicko-psychologického poradenstva a prevencie. Zvolené postupy a riešenia by mali byť včasné, adekvátne a účinné.

Túto publikáciu ukončíme pravidlami, ktoré by podľa slov Šimanovského (2008) mohli visieť aj na školskej nástenke.

Desatoro hospitalizovaného dieťaťa

1. Cti si ma ako človeka.
2. Úprimne sa zaujímaj o moje problémy, i o to, čo ma trápi, bolí, teší.
3. Rozprávaj sa so mnou o ľuďoch a ich práci.
4. O tom, čo odo mňa očakávaš a čo sa bude so mnou diať, ma informuj včas.
5. Nezabúdaj, že potrebujem ochranu, istotu a pozornosť.
6. Daruj mi láskavý, ľudský vzťah.
7. Načúvaj mi pozorne, vypočuj ma, keď to potrebujem.
8. Nauč ma nové veci.
9. Svoje povinnosti vykonávaj s milým úsmevom.
10. Pokús sa vidieť mojimi očami. (Šimanovský, 2008, s. 161)

Zoznam bibliografických odkazov

- BENKOVIČ, J. 2007. *Novodobé nelátkové závislosti*. [cit. 10.1.2014]. Dostupné na: <<http://www.solen.sk/pdf/bff8257b5837c0d023cf092ca1aa4d05.pdf>>.
- BENKOVIČ, J. 2008. Novodobé nelátkové závislosti. In *Sociálna prevencia*, 1/2008, ročník III., s. 8-11, ISSN 1336-9679.
- DUNOVSKÝ, J., DYTRYCH, Z., MATĚJČEK, Z. a kol. 1995. *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*. Praha : Grada, 1995. ISBN 80-7169-192-5.
- ELLIOTTOVÁ, M. 1995. *Jak ochrániť své dítě*. Praha : Portál, 1995. ISBN 80-7178-419-2.
- GÁBOROVÁ, L., GÁBOROVÁ, Z. 2007. *Človek v sociálnom kontexte*. Prešov : LANA, 2007. ISBN 80-969053-8-4.
- JEDLIČKA, R. et. al. 2005. *Deti a mládež v náročných životných situáciách. Nové pohľady na problematiku životných kríz, deviácií a úlohu pomáhajúcich profesií*. Praha : Thermis, 2005. ISBN 80-7312-038-0.
- KOHOUTEK, R. a kol. 1996. *Základy pedagogické psychologie*. Brno : CERM, 1996. ISBN 80-85867-94-X.
- KOVAŘÍK, J. 2003. Posuzování potřeb ohroženého dítěte. In *Matoušek, O. a kol. Metody a řízení sociální práce*. Praha : Portál, 2003. ISBN 80-7178-848-2.
- KRIŠKOVÁ, N. 2009. *Prevencia obchodovania s ľuďmi u študentov stredných škôl okresu Snina*. Záverečná práca druhej kvalifikačnej skúšky pedagogických zamestnancov. Metodicko-pedagogické centrum : Prešov, 2009.
- KUBOVIČOVÁ, K. 2009. *Základné informácie o problematike obchodovania s ľuďmi. Medzinárodná organizácia pre migráciu IOM*. Bratislava, 2009. [cit. 7.1.2014]. Dostupné na: <<http://www.iom.sk/sk/aktivita/boj-proti-obchodovaniu-s-ludmi/na-stiahnutie>>.
- KUTÁLKOVÁ, P. 2014. *Novodobé otroctvo*. [cit. 2.1.2014]. Dostupné na: <<http://www.strada.cz/cz/ke-stazeni-a-odkazy/publikace-a-vystupy-la-strada-cr>>.

- KUTÁLKOVÁ, P. 2008. *Odvrátená tvár globalizácie – vykorisťovanie, nútené práce a obchodovanie s ľuďmi*. [cit. 2.1.2014]. Dostupné na: <<http://www.strada.cz/cz/ke-stazeni-a-odkazy/publikace-a-vystupy-la-strada-cr>>.
- KUTÁLKOVÁ, P. 2006. *Obchodovanie so ženami a nútená prostitúcia*. [cit. 2.1.2014]. Dostupné na: <<http://www.strada.cz/cz/ke-stazeni-a-odkazy/publikace-a-vystupy-la-strada-cr>>.
- KYRIACOU, CH. 2005. *Řešení výchovných problémů ve škole*. Praha : Portál, 2005. ISBN 80-7178-945-3.
- MALÁ, E. 2000. Týrané, zanedbávané a sexuálne zneužívané dieťa. In *Hort, V., Hrdlička, M., Kocourková, J., Malá, E. a kol. Dětská a adolescentní psychiatrie*. Praha : Portál, 2000. ISBN 80-7178-472-9.
- MARHOUNOVÁ J., Nešpor, K. 1995. *Alkoholici, fetišti a gambleré*. Praha : Empatie, 1995. ISBN 80-901618-9-8.
- NÁBĚLEK, L., VONGREJ, J. 2010. *Ako si neprehrať život. Informácie pre hráčov a ich príbuzných*. [cit. 7.9.2010]. Dostupné na: <<http://kpppbbs.svsbb.sk/material/metmat/pdf/gambleri.pdf>>.
- NEŠPOR, K. 2008. Čo majú spoločné hazard a kleptománia? Návykové a impulzívne poruchy. In *Sociálna prevencia*, 1/2008, roč. III., s. 8-11. ISSN 1336-9679.
- ONDREJKOVIČ, P. 2001. Agresia, agresivita, hostilita a násilie. In *Ondrejko- vič, P. (Ed.), Brezák, J., Lubelcová, G., Poláková, E., Vlčková, M. Sociálna patológia*. 2. rozšírené vyd. Bratislava : VEDA SAV, 2001. ISBN 80-224-0685-6.
- ONDREJKOVIČ, FUCHSOVÁ, KREDÁTUS. 2003. Agresia, agresivita, hostilita a násilie. In *Tokárová, A. a kol. Sociálna práca, kapitoly z dejín, teórie a metodiky sociálnej práce*. Prešov : Akcent Print, 2003. ISBN 80-968367-5-7.
- SUPRINA, J. S., CHANG, C. Y. 2005. Child Abuse, Society, and Individual Psychology: What's Power Got to Do with It?. In *Journal of Individual Psychology*, roč. 61, jeseň 2005, č. 3, s. 250 – 268.
- ŠIMANOVSKÝ, Z. 2008. *Hry pro zvládání agresivity a neklidu*. Praha : Portál, 2008. IBBN 978-80-7367-426-7.
- ŠPATENKOVÁ, N., CHYTILOVÁ, Š. 2004. Násilí. In *Špatenková, N. a kol. Krizová intervence pro praxi*. Praha : Grada, 2004. ISBN 80-247058-69.

VERBOVSKÁ, J. 2000. *Informátor pre koordinátorov primárnej prevencie drogových závislostí a sociálno-patologických javov*. Metodické centrum : Prešov, 2000.

Národný program boja proti obchodovaniu s ľuďmi na roky 2011 – 2014. [cit. 7.1.2014]. Dostupné na: <<http://www.minv.sk/?informacne-centrum-na-boj-proti-obchodovaniu-s-ludmi-a-prevenciu-kriminality>>.

Pracovné listy projektu Prevencia obchodovania s ľuďmi so špeciálnym zameraním na mládež v zariadeniach ústavnej starostlivosti v Českej a Slovenskej republike. [cit. 2.1.2014]. Dostupné na: <http://www.clovekvtisni.sk/upload/File/Pracovne_listy_screen_5%5B1%5D.pdf>.

<<http://www.nocka.sk/socialna-prevencia/bulletin/2011/cislo-4>>

<http://www.google.sk/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=2&ved=0CDMQFjAB&url=http%3A%2F%2Fwww.zodpovedne.sk%2Fdownload%2FPrevencia.doc&ei=eB_RUsKALcPw4gSg_IGADw&usg=AFQjCNHOE75RK1JJPH3B4v20BVoP-ubnQ>

<http://www.google.sk/#hl=sk&source=hp&q=patologické+hráčstvo&aq=f&aqi=g1&aql=&oq=&gs_rfai=&fp>

<<http://magazin.atlas.sk/zdravie/zdravie-a-choroby/242501/patologicke-hracstvo-zruinuje-vam-zivot>>

<<http://nehraj.sk/kontakty/liecebne/254-pho-bb.html>>

<[http://www.lekarsky.herba.sk/index.php/lekarsky-obzor-2010/43-lekarsky-obzor-3-2010-/390-patologicke-hracstvo-ako-nelatková-zavislost.html](http://www.lekarsky.herba.sk/index.php/lekarsky-obzor-2010/43-lekarsky-obzor-3-2010-/390-patologicke-hracstvo-ako-nelatкова-zavislost.html)>

<<http://pho.wmc.sk/>>

<<http://www.zadanie.sk/index.php?go=karta&idz=1730>>

<www.clovekvtisni.sk>

<www.alinciazien.sk>

<www.dafne.sk>

<www.dotyk.sk>

<www.iom.sk>

<www.minv.sk>

<www.strada.cz>

Príloha

Mimovládne organizácie pracujúce v oblasti prevencie obchodovania s ľuďmi

Medzinárodná organizácia pre migráciu – International Organization for Migration IOM (www.iom.sk)

IOM je medzinárodná medzivládna organizácia, ktorá vznikla v roku 1951 v Ženeve. Na Slovensku IOM pôsobí od r. 1996, t. j. od podpísania Dohody medzi vládou SR a Medzinárodnou organizáciou pre migráciu, na základe ktorej vznikol úrad IOM v Bratislave.

V roku 2000 vznikla pobočka úradu v Košiciach. V súčasnosti rozoznávame hlavné oblasti činnosti IOM na Slovensku: asistované dobrovoľné návraty, **prevencia obchodovania s ľuďmi a pomoc obchodovaným osobám** a integrácia migrantov. V rámci týchto a ďalších oblastí IOM vyvíja rôzne typy aktivít, napr. poskytovanie služieb migrantom, výskum, informačné kampane, **vzdelávanie** a budovanie kapacít. Od r. 2009 je IOM aj národným kontaktným bodom Európskej migračnej siete na Slovensku.

Slovenské krízové centrum DOTYK (www.dotyk.sk)

Hlavnou činnosťou tohto občianskeho združenia je poskytovanie **komplexnej pomoci obetiam obchodovania s ľuďmi a obetiam domáceho násillia**. Pomoc pozostáva z vynnímania obetí z rizikového prostredia, zabezpečovania osobnej ochrany, poskytovania anonymného ubytovania, zabezpečovania základných životných potrieb a psychologicko-sociálno-právneho poradenstva, advokácie, vzdelávania a aktivít zameraných na ich reintegráciu späť do rodiny a spoločnosti.

Okrem poskytovania priamej pomoci sa organizácia venuje aj terénnej práci pozostávajúcej z dlhodobého a systematického mapovania oblastí, kde dochádza k trestnému činu obchodovania s ľuďmi. Zároveň skúma aj prostredie detskej pornografie a prostitúcie za účelom eliminácie zdrojov ich vzniku. Nonstop linka prvej pomoci: 0903 704 784

Občianske združenie Aliancia žien Slovenska (www.alianciazien.sk)

Aliancia žien sa angažuje v oblasti ľudských práv s dôrazom na ľudské práva žien najmä v troch oblastiach: 1. domáce, resp. rodovo podmienené násilie, 2. obchod so ženami a nútená prostitúcia, 3. reprodukčné práva.

Tel.: 0903 519 550, e-mail: alianciazien@alianciazien.sk

Centrum prevencie a pomoci DAFNĚ (www.dafne.sk)

Únia centier prevencie a pomoci DAFNĚ pôsobí ako mimovládna organizácia v oblasti prevencie sociálno-patologických javov (drogové závislosti, obchod s ľuďmi a prostitúcia, kriminalita, AIDS, atď.).

Okrem toho zabezpečuje poskytovanie sociálneho poradenstva a realizáciu vzdelávacích aktivít vo vyššie uvedenej oblasti. Všetky tieto aktivity sú a budú realizované prostredníctvom centier DAFNĚ v jednotlivých regiónoch.

Kontakt:

Únia centier prevencie a pomoci DAFNĚ

Zátočná 221, 013 13 Rajecké Teplice

e-mail: dafne@dafne.sk

La Strada (www.strada.cz)

La Strada (Česká republika) je nezisková organizácia, ktorá pôsobí v oblasti riešenia problematiky obchodovania s ľuďmi.

La Strada je jedinou špecializovanou organizáciou, ktorá sa v rámci ČR venuje poskytovaniu pomoci obchodovaným a vykorisťovaným osobám.

Cieľom organizácie je prispievať k odstráneniu obchodovania s ľuďmi, ich vykorisťovaniu a poskytovaniu podpory a ochrany vykorisťovaným, obchodovaným a ohrozeným osobám. La Strada poskytuje cieľovej skupine sociálne služby, venuje sa prevencii a vzdelávaniu a advokačnými či lobby aktivitami sa usiluje o systémové a legislatívne zmeny s cieľom predchádzať obchodovaniu s ľuďmi a chrániť práva a záujmy cieľovej skupiny.

La Strada Česká republika, o.p.s.

P. O. Box 305

111 21 Praha 1, Česká republika

Info a SOS linka: +420 222 717 171, e-mail: lastrada@strada.cz